
Xenotransplantasjon

REDAKSJONELT

CHRISTOFFERSEN SA

Organtransplantasjon fra dyr til menneske utfordrer menneskets selvforståelse og verdigrunnlag

De seneste årenes diskusjon om xenotransplantasjon, i offentligheten utløst av arbeidet for å transplantere hjertefra gris til menneske, har ofte dreid seg om enkle alternativer: ja eller nei, for eller imot. Men det er sjeldenetiske og moralske aspekter ved et problem kan forenkles på denne måten. Som oftest vil svaret avhenge av en rekkevariabler som ikke fanges opp av den prinsipielle diskusjonen.

Noen går riktignok imot xenotransplantasjon fordi de mener det rent prinsipielt er galt å sette et dyreorgan inn i et menneske. Det kan være fordi de finner det "unaturlig", eller fordi de mener at et menneske med et grisehjerne kan oppfattes som en blanding av menneske og dyr. Den psykologiske siden av saken legges også i vekt: et grisehjerte vil gjøre selvfølelse og identitetsopplevelse til et problem.

Disse argumentene imot xenotransplantasjon på et prinsipielt grunnlag er ikke uten videre overbevisende. Men dermed er det ikke sagt at de er uten betydning, eller at de spørsmålene som angår menneskesyn og etiske grunnverdier i dennesammenheng bare kan avfeies. Jeg vil gjette på at de fleste psykologisk sett vil kunne leve ganske greit med et grisehjerne, hvis det skulle bli nødvendig. Men det forutsetter at både den eksistensielle og den prinsipielle problematikken blir behandlet åpent, nyansert og grundig.

Kaster vi et blikk på kultur- og idéhistorien, ser vi at mennesket alltid har reflektert over seg selv og sine egenart i lys av hva det kan og vil. Xenotransplantasjon innebærer at vi krysser noen grenser som tidligere ble oppfattet som absolutte, og som har forbindelseslinjer til sentrale deler av menneskesynet i vår kultur. At denne formen for transplantasjon oppleves som utfordrende og tankevekkende er derfor ikke overraskende. Det ville tvert imot vært overraskende - og bekymringsfullt - om xenotransplantasjon *ikke* utløste spørsmål som angår vår selvforståelse, vårt verdigrunnlag og vårt syn på forholdet mellom menneske og dyr. Ingen kan på lang sikt være tjentmed at disse spørsmålene feies under teppet, selv om de er vanskelige å besvare og kanskje kan stikke kjepper i hjulene for de ivrigste pådriverne. Noe er

vindskjevt i et samfunn som vil utvikle en avansert og grensesprengende teknologi, men som ikke kan eller vil legge til rette for en like avansert diskusjon av de ideer og forestillinger som er implisert i denne teknologien.

De problemer og utfordringer av rent medisinsk art som xenotransplantasjon stiller oss overfor er beskrevet av Arnt E. Fiane & Tom E. Mollnes i dette nummer av Tidsskriftet (1). Problemene er store, og hvis de kan overvinnes, vil det være en bragd. Det er ingen innvending mot å forsøke, snarere tvert imot, men forutsetningen må være at samfunnet setter klare rammebetingelser for arbeidet.

Et springende punkt er selvfølgelig spørsmålet om muligheten for overføring av smitte, ikke bare til den pasientendet gjelder, men til samfunnet for øvrig. Retrovirus spøker i kulissene. Hvordan risikoen skal vurderes, avhenger litt av synsvinkelen. Tar vi utgangspunkt i pasienten, vil nok den som bare har døden som alternativ være villig til å ta enforholdsvis stor sjanse på egne vegne. En stor risiko for å bli smittet kan oppveies av en aldri så liten mulighet for å berge livet. Sett med samfunnet som utgangspunkt er det derimot ikke nok å si at risikoen for smitte er svært liten. Den risiko vi tar, må veies opp mot det som settes på spill. Selv en liten risiko kan bli for stor når hele samfunnet kan bli rammet. I dette perspektiv tror jeg heller ikke pasientene vil ønske grisehjerter for enhver pris.

Det vi trenger er ikke bare nøkterne vurderinger av hva som er sannsynlig, men vurderinger av hvilken risiko vi mener vi kan ta. Jeg etterlyser ikke skremsebilder, men vi trenger også vurderinger av disse spørsmålene under synsvinkelen "verst tenkelige tilfelle". Tør vi ikke gjøre slike vurderinger, da er xenotransplantasjon prematurt.

Forsikringer om at "dette er utenkelig" eller "ren spekulasjon" overbeviser ikke uten videre. Historien lærer oss at slike forsikringer alltid skal tas med en klype salt. Sammenhengen mellom Creutzfeldt-Jakobs sykdom og kugalskap var også "helt utenkelig", inntil den plutselig var svært så tenkelig - og beviselig. Folk flest har i de senere år utviklet en betydelig skepsis til vitenskap og forskning, og den skepsisen kan være sunn også for forskerne. Forskningen lever tross alt av å trekke hevdvunne sannheter i tvil.

Klinisk utprøving av xenotransplantasjon vil, hvis den kommer i gang, reise en rekke problemer av forskningsetisk art, og forsøkenes legitimitet vil forutsette at forskningsetikken blir håndtert på en måte som tåler offentlighetens kritiske lys. Hvis xenotransplantasjon skulle bli etablert medisinsk praksis, vil også nye problemer melde seg. Da vil vi ha både menneskehjerter og grisehjerter til rådighet. Menneskehjertene vil rimeligvis være de mest attraktive. Skal vi da la menneskehjertene gå til dem som står først i køen? Skal vi trekke lodd? Og hvordan vil det gå med tilgangen på menneskehjerter, vil den kanskje synke? I så fall vil det som var tenkt som et supplement til det normale, selv bli det normale, og det var vel ikke meningen?

Det har åpenbart virket provoserende på enkelte at hensynet til dyrenes vel og vel også er blitt trukket inn i bildet. Når vi kan spise grisehjerter, da må vi vel også kunne transplantere dem? Igjen er det slående hvor lett vislår oss til ro med enkle resonnementer som basis for bruken av en komplisert teknologi. Vi behøver ikke gå dypt i problemene for å oppdage at xenotransplantasjon ikke kan legitimeres med en enkel henvisning til svineribben på julebordet. Skal virksomheten bygges på bærekraftige argumenter, må de hentes annetstedsfra.

Det kan være grunn til å minne om at kanskje den viktigste og mest omfattende kulturkritikken i de seneste tiårenenettopp har dreid seg om vårt forhold til naturen og til andre former for liv enn vår egen. En kultur som utelukkende verdsetter menneskelig liv ser ut til å undergrave sitt eget livsgrunnlag. Jeg har derfor liten tro på at xenotransplantasjon kan bli en etablert praksis i stor skala, hvis ikke vi på en anstendig og human måte drar omsorg for de dyrene som leverer organene. Det kan godt tenkes at det lar seg gjøre. Men det skjer ikke med mindre spørsmålet blir reist og tatt på alvor, også i medisinsk sammenheng.

Norske myndigheter har på linje med en rekke andre land ønsket en betenkningstid for klinisk utprøving av xenotransplantasjon. Det tror jeg er en klok vurdering. Men utsettelsen bør ikke brukes til bare å la tiden gå. Det er for passivt. Betenkningstiden må brukes både til medisinsk forskning og til systematisk bearbeiding av de tankemessige spørsmål som denne virksomheten reiser, slik at vi kan møte utfordringene på grunnlag av et gjennomtenkt verdi- og menneskesyn.

Svein Aage Christoffersen

Svein Aage Christoffersen (f. 1947) er professor i etikk og religionsfilosofi, medlem av Det nasjonale utvalg for medisinsk forskningsetikk og leder av Rådet for dyreetikk

LITTERATUR

1. Fiane AE, Mollnes TE. Transplantasjon fra dyr til menneske. Tidsskr Nor Lægeforen 1999; 119: 4213-8.

Publisert: 20. november 1999. Tidsskr Nor Legeforen.

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2026. Lastet ned fra tidsskriftet.no 15. juli 2026.